

ЩОДО НАЛАГОДЖЕННЯ ВЗАЄМОДІЇ ПРИ РОЗСЛІДУВАННІ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ ТЕРОРИСТИЧНОГО ХАРАКТЕРУ

Хавалиц О.В.,
здобувач

Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки

На основі чинного кримінального процесуального, оперативно-розшукового законодавства та практики їх застосування розкриваються особливості спільної діяльності органів прокуратури, слідчих та оперативних підрозділів. Даються рекомендації щодо організації й тактики взаємодії вказаних суб'єктів під час розслідування кримінальних правопорушень терористичного характеру.

Ключові слова: кримінальне провадження, тероризм, прокурор, слідчий, оперативні підрозділи, взаємодія, координація.

Хавалиц А.В. / НАЛАЖИВАНИЕ ВЗАИМОДЕЙСТВИЯ ПРИ РАССЛЕДОВАНИИ УГОЛОВНЫХ ПРАВОНАРУШЕНИЙ ТЕРРОРИСТИЧЕСКОГО ХАРАКТЕРА / Восточноевропейский национальный университет имени Леси Украинки, Украина

На основе действующего уголовного процессуального, оперативно-розыскного законодательства и практики их применения раскрываются особенности совместной деятельности органов прокуратуры, следственных и оперативных подразделений. Даются рекомендации по организации и тактике взаимодействия указанных субъектов при расследовании уголовных преступлений террористического характера.

Ключевые слова: уголовное судопроизводство, терроризм, прокурор, следователь, оперативные подразделения, взаимодействие, координация.

Havalits A.V. / ESTABLISHING COOPERATION IN THE INVESTIGATION OF CRIMINAL OFFENSES OF A TERRORIST NATURE / East European national university named after Lesya Ukrainka, Ukraine

Based on the current criminal procedure, operational-search laws and their application are disclosed features of the joint activities of prosecutors, investigative and operational units. Recommendations on the organization and tactics of the interaction of these subjects in the investigation of criminal acts of a terrorist nature.

Been conviction that creating investigative team to investigate criminal offenses of a terrorist nature, its leader should be appointed investigator who determines the order of its work and ensure coordinated activities of all members. The coordinating role in this cooperation shall ensure prosecutor.

The author concludes that improving the efficiency of criminal investigation proceedings terrorist nature depends on the level of interaction between investigators and operational units in the investigation since the beginning of the preliminary investigation of the criminal referral to the court proceedings. The main task of overseeing the prosecutor – coordinate their interaction, in fact, is the result of skillful public prosecutions as a procedural guide.

Key words: criminal justice, terrorism, prosecutor, investigator, operational units, cooperation, coordination.

Криміногенна обстановка, що склалась в Україні в умовах військової агресії, характеризується розвитком низки небезпечних тенденцій, що мають у тому числі і терористичну спрямованість. Але, на жаль, незважаючи на вжиті державою та правоохоронними органами заходи, слід визнати, що триває збільшення кількості злочинів терористичного характеру.

Серед основних чинників, що перешкоджають здійсненню успішного розслідування кримінальних правопорушень названої категорії науковці і практики, насамперед, називають: низький рівень взаємодії суб'єктів діяльності з розслідування керівників, слідчих, оперативних працівників та співробітників органів прокуратури (як і в самих службах і підрозділах, так і на міжвідомчому рівні); відсутність розробленої методики розслідування таких кримінальних правопорушень; недостатню результативність оперативно-розшукових заходів, а також проблеми з комплектуванням міжвідомчих слідчо-оперативних груп; дефіцит досвідчених слідчих, що спеціалізуються на розслідуванні зазначених злочинів, та ряд інших причин.

Видається, що така узгодженість дій можлива лише за наявності чітко налагодженої системи міжвідомчої взаємодії на всіх рівнях. Адже виявлення та розслідування тяжких і особливо тяжких злочинів об'єктивно і з неминучістю передбачає вдосконалення правового регулювання та організаційно-тактичної організації взаємодії слідчих та оперативних підрозділів.

У науковій літературі ця проблема була предметом дослідження таких науковців, як О. В. Баулін, Ф. Ю. Бердичевський, В. В. Гевко, І. М. Гуткін, А. Я. Дубинський, Л. М. Карнеєва, О. М. Ларін, Г. А. Матусовський, М. А. Погорельський, С. В. Слинько, В. М. Тертишник, М. С. Шумило та ін. Проте окремі організаційні та процесуальні особливості взаємодії прокурора зі слідчими та оперативними органами при розслідуванні кримінальних правопорушень терористичного

характеру не знайшли свого вирішення та спричиняють нарікання на практиці. Це й визначило **мету статті**.

Спільна діяльність слідчих органів, оперативно-розшукових та інших підрозділів при розслідуванні злочинів отримала в криміналістиці і слідчій практиці назву «взаємодія». Сукупність прийомів і способів такої взаємодії складає один із найважливіших елементів тактичного та методичного арсеналу розслідування злочинів.

Одним із перших понять взаємодії сформулював О. Р. Ратінов, який писав: «У процесуальному сенсі під взаємодією слідчих прокуратури і органів міліції розуміється заснована на законі, узгоджена діяльність незалежних один від одного в адміністративному відношенні органів слідства і дізнання, направлена на розкриття і розслідування конкретного злочину шляхом найбільш доцільного поєднання методів і засобів, властивих цим органам» [1, с. 44]. Сучасна українська мова категорію «взаємодія» визначає як взаємний зв'язок між предметами в дії, а також погоджена дія між ким-, чим-небудь [2, с. 25].

До найбільш важливих і необхідних ознак ефективної взаємодії слідчих і оперативних підрозділів належать такі: єдність об'єкта впливу (злочинності); єдність мети і спільність завдань; правова регламентація взаємодії; взаємна зацікавленість у досягненні мети; розмежування компетенцій під час взаємодії; практична потреба у взаємодії; узгодженість або спільність дій; самостійність суб'єктів у виборі сил і засобів; надання взаємної допомоги і сприяння у взаємодії; взаємне інформування про хід і результати взаємодії; спільна відповідальність за встановлені правила і результати взаємодії [3, с. 18]. При цьому спільна або узгоджена діяльність певною мірою може мати процесуальний, оперативно-розшуковий, адміністративний та організаційно-управлінський характер.

На наш погляд, основними принципами взаємодії слідчого, оперативного працівника і фахівців різних служб при розслідуванні тероризму, є такі:

– дотримання законності, конституційних прав і свобод громадян в ході їх спільної діяльності (такі заходи повинні здійснюватися відповідно до вимог Конституції України, кримінально-процесуального законодавства, Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність», підзаконних нормативних актів і норм етики);

– координація спільних дій повинна здійснюватись наглядючим прокурором;

– організуюча функція має належати слідчому;

– заходи повинні носити узгоджений характер (за цілями, місцем, часом), але й має бути чіткий поділ функцій взаємодіючих сторін;

– самостійність суб'єктів розслідування у виборі в рамках чинного законодавства і взаємних інтересів у розслідуванні, прийомів, засобів і методів діяльності;

– плановість і безперервність взаємодії (ці принципи, як правило, притаманні діяльності слідчо-оперативної групи);

– підпорядкування суб'єктів розслідування єдиній меті – розкриття та розслідування злочинів;

– збереження таємниці взаємодії та отриманої інформації, тобто нерозголошення джерел її отримання;

– комплексне використання слідчих, оперативно-розшукових, оперативно-технічних та інформаційно-аналітичних можливостей.

Виявлення та розкриття актів тероризму повинно здійснюватися на основі тісної взаємодії (взаємної підтримки, допомоги, взаємних зусиль) між співробітниками різних підрозділів органів СБУ, МВС, прокуратури та інших зацікавлених відомств.

Таким чином, під взаємодією розуміється спільна узгоджена діяльність самостійних в організаційному відношенні суб'єктів, спрямована на комплексне вирішення загальної задачі і здійснювана з використанням передбачених законом і нормативними актами методів і засобів, притаманних кожній із взаємодіючих сторін.

Необхідність взаємодії суб'єктів діяльності у боротьбі з тероризмом обумовлена наступними основними обставинами:

– наявністю спільних завдань боротьби з такими злочинами;

– розходженням у методах і засобах, застосованих слідчим, оперативним працівником і спеціалістом, і несумісністю кримінально-процесуальних функцій з оперативними. Оскільки слідчі проводять слідчі (розшукові) дії згідно КПК України, а оперативні працівники застосовують методи і засоби оперативної (негласної) і розшукової діяльності відповідно до закону, наказів та інструкцій. При цьому слідчий не має права самостійно здійснювати оперативні заходи. Спеціалісти застосовують свої (фізичні, хімічні, математичні, біологічні та ін.) методи і засоби дослідження матеріальних носіїв інформації;

– різним юридичним значенням результатів кримінально-процесуальної та оперативної діяльності в ході розслідування кримінальних правопорушень терористичного характеру. У результаті проведення слідчих (розшукових) дій слідчий отримує докази у кримінальному провадженні, а оперативний працівник в результаті реалізації оперативних заходів оперативну інформацію для подальшої процесуальної перевірки;

– розбіжністю функцій суб'єкта, що одержує інформацію, з функціями суб'єкта, що використовує її. Це ті випадки, коли одержувана слідчим доказова інформація (в тому числі така, що міститься у висновках експертів) використовується оперативними працівниками для проведення оперативних заходів (наприклад, показання підозрюваного – про його співників або знаряддя злочину або висновок експерта щодо статі, віку терориста та інших елементів словесного портрета для його розшуку). Отримана ж в результаті оперативних заходів інформація використовується слідчим у процесі організації та провадження слідчих (розшукових) дій (наприклад,

інформація про місце знаходження співників підозрюваного чи знарядь злочину або висновок експерта про характерні ознаки таких знарядь для проведення обшуку).

На наш погляд, при створенні слідчо-оперативної групи для розслідування кримінальних правопорушень терористичного характеру її керівником повинен бути призначений слідчий, який визначає порядок її роботи та забезпечує узгоджену діяльність всіх членів групи. Координуючу роль у такій взаємодії повинен забезпечити прокурор.

Термін «координація» (від лат. «со» і «ordinatio») – погодження, узгодження) використовується переважно у спеціальній літературі, і означає «узгодження, приведення у відповідність, встановлення взаємозв'язку між діями, поняттями, рухами тощо» [4, с. 362]. Координація зусиль працівників правоохоронних відомств – механізм забезпечення такого узгодження. Вона дозволяє правильно визначити головні напрямки, пріоритети діяльності, використовувати оптимальні форми і методи боротьби зі злочинністю [5, с. 56-57]. Взаємодія у сполученні з координацією сприяє централізації розслідування, підпорядкуванню цього процесу єдиному задуму, плану, що необхідно для повного і швидкого дослідження окремих питань розслідування, одночасного чи різночасного проведення слідчих та інших дій із метою подолання протидії зацікавлених осіб.

Проблема взаємодії органів досудового розслідування та оперативно-розшукових підрозділів не нова, але дуже актуальна в даний час, оскільки безпосередньо пов'язана із завданням посилення ефективності боротьби зі злочинністю. Швидке і повне розкриття багатьох злочинів, у тому числі тероризму, й вирішення інших завдань розслідування, як показує слідчий досвід, зазвичай не можливе без чітко узгоджених і спільних дій слідчих і оперативних працівників, і тут вельми важливим є тактично і методично правильно налагоджена їх співпраця.

Незважаючи на те, що останнім часом все частіше і частіше розслідування тероризму здійснюється не тільки міжвідомчою групою слідчих і оперативних працівників, що діють разом до кінця розслідування у складі єдиної слідчої групи, але й слідчими спеціалізованих підрозділів, результати такої співпраці залишають бажати кращого.

Аналіз матеріалів кримінальних проваджень за злочинами, які кваліфікуються за ст. 285 КК України, підтверджує, що основною причиною недостатньо ефективного розслідування відповідних кримінальних проваджень є неповно проведені невідкладні слідчі (розшукові) дії та незадовільний оперативний супровід відповідних кримінальних проваджень. Часом оперативна робота обмежується формальною розробкою плану і висуненням типових версій, які не базуються на матеріалах розслідування, а отримана інформація, що представляє оперативний інтерес, повністю не відпрацьовується і залишається незатребуваною слідчими.

У свою чергу, замість надання практичної допомоги оперативним працівникам слідчі обмежуються виявленням допущених юридичних помилок. Взаємодія ж слідчих і оперативних працівників зводиться, як правило, до формального направлення слідчим доручення про проведення слідчих (розшукових) дій та негласних слідчих (розшукових) дій у порядку ст. 40 КПК України. При реалізації матеріалів оперативних розробок не практикується спільне планування слідчих (розшукових) дій та оперативних заходів слідчими та оперативними працівниками.

Таким чином, можна відзначити, що підвищення ефективності розслідування кримінальних проваджень терористичного характеру безпосередньо залежить від рівня взаємодії слідчих та оперативних підрозділів у процесі розслідування, починаючи з моменту внесення відомостей про кримінальне правопорушення до ЄРДР до направлення матеріалів кримінального провадження до суду. Головне завдання наглядючого прокурора – координація їх взаємодії, що, власне, і є результатом вмілого прокурорського нагляду у вигляді процесуального керівництва.

ЛІТЕРАТУРА

1. Ратинов А. Р. Судебная психология для следователя : Учебное пособие / А. Р. Ратинов. – М. : ВШ МООП СССР, 1967. – 290 с.
2. Бусел В. Т. Великий тлумачний словник сучасної української мови / В. Т. Бусел. – К. : Ірпінь, 2001. – 1440 с.
3. Взаємодія слідчих та оперативних підрозділів під час досудового розслідування : навч. посібник / Р. І. Благута, М. П. Климчук, В. М. Сакал, М. С. Цуцкірідзе. – Львів : ЛьвДУВС, 2014. – 216 с.
4. Яременко В. Новый тлумачний словник української мови : у 4 т. / В. Яременко, О. Сліпушко. – К. : Аконті, 1998. – Т. 1. – 1998. – 1266 с.
5. Бондар Г. Ю. Правове забезпечення взаємодії слідчих правоохоронних відомств у кримінальному судочинстві України : Дис. ... на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук за спец. : 12.00.09 / Г. Ю. Бондар. – Х., 2004. – 230 с.

УДК 343.140.02

НАЛЕЖНЕ ДЖЕРЕЛО ОТРИМАННЯ ДОКАЗІВ ЯК ГАРАНТІЯ ДОПУСТИМОСТІ

Чупрікова І.Л.,

аспірант кафедри кримінального процесу

Національний університет «Одеська юридична академія»

В статті проаналізовано позицію законодавця, виражену у КПК України 2012 року, щодо переліку джерел доказів. Детально досліджено особливості показань з точки зору суб'єкта, що їх надає, обстановки, процедури. Особливо приділено увагу показанням з чужих слів. Автор детально розглядає роль експерта в кримінальному судочинстві, оскільки він може має безпосереднє відношення до формування двох джерел доказів – показання експерта і висновку. Приділено увагу документам як джерелу доказів і наданий детальний опис процедури розмежування документів як речових доказів і як окремого джерела, а також охарактеризовано властивості, якими повинні володіти речові докази для їх допустимості в кримінальному процесі.

Ключові слова: належне джерело, допустимість доказів, показання, речові докази, висновок експерта, показання з чужих слів.

Чупрікова І.Л. / НАДЛЕЖАЩИЙ ИСТОЧНИК ПОЛУЧЕНИЯ ДОКАЗАТЕЛЬСТВ КАК ГАРАНТИЯ ИХ ДОПУСТИМОСТИ / Национальный университет «Одесская юридическая академия», Украина

В статье проанализировано позицию законодателя, выраженную в УПК Украины 2012 года, касательно перечня источников доказательств. Детально исследованы особенности показаний с точки зрения субъекта, который их дает, обстановки, процедуры. Отдельно уделено внимание показаниям с чужих слов. Автор детально рассматривает роль эксперта в уголовном судопроизводстве, поскольку он имеет непосредственное отношение к формированию двух источников доказательств – показаний эксперта и вывода. Уделено внимание документам как источнику доказательств и предоставлено детальную опись процедуры разграничения документов как вещественных доказательств и как самостоятельного источника, а также охарактеризованы свойства, которыми должны обладать вещественные доказательства для их допустимости в уголовном процессе.

Ключевые слова: надлежащий источник, допустимость доказательств, показания, вещественные доказательства, вывод эксперта, показания с чужих слов.

Chuprikova I.L. / PROPER SOURCE OF RECEIPT OF PROOFS AS GUARANTEE OF THEIR ADMISSION / National University «Odesa Academy of Law», Ukraine

The position of legislator, shown in CPC 2012 concerning the list of sources of proofs is analyzed in the article. The features of testimonies are investigational in detail from the point of view of subject, that gives them, situation, procedure. Separately paid attention testimony according to the stranger stories. The author marked the features of getting of testimonies by an inquisitional judge on pre-trial investigation, grounds and order of realization of this procedure, feature of research and use such of testimonies, and nuances that influence on their admissibility. An author examines the role of expert in a criminal trial because he has direct attitude toward forming of two sources of proofs – testimonies of expert and conclusion. Analyzes the legal basis of its activities, requirements, compliance with which makes it competent to conduct expert research. Also described the procedure of evidence formation. Paid attention to the documents as to the source of proofs and the detailed inventory is given to procedure of differentiation of documents as material proofs and as an independent source, properties that material proofs must possess for their admission in criminal procedure are similarly described. In evidence obtained as a result of the investigation, the author also touched upon the evidence that citizens are their own, since their origins requires detailed inspection and disregard these requirements can lead to the inability to use such evidence in criminal proceedings because of their inadmissibility.

Key words: proper source, admission of proofs, testimony, material proofs, conclusion of expert, testimonies according to the stranger stories.

Приймаючи КПК України 2012 року, законодавець дещо спростив і тим самим удосконалив перелік джерел доказів. Такого висновку можна дійти аналізуючи ст. 65 КПК 1960 року, яка визначала, що доказами в кримінальній справі є всякі фактичні дані, на підставі яких орган дізнання, слідчий і суд встановлюють наявність або відсутність суспільно-небезпечного діяння, винність особи, яка вчинила це діяння, та інші обставини, що мають значення для правильного вирішення справи. Ці дані встановлювалися показаннями свідка, показаннями потерпілого, показаннями підозрюваного, показаннями обвинуваченого, висновком експерта, речовими доказами, протоколами слідчих дій і судових дій, протоколами з відповідними додатками, складеними уповноваженими органами за результатами оперативно-розшукових заходів та іншими документами. В новому ж Кодексі чітко визначено, що процесуальними джерелами доказів є показання, речові

докази, висновки експертів та документи (ч. 2 ст. 84 КПК України). Таке формулювання не лише дає вичерпний перелік джерел доказів, але й систематизує всі ті джерела, які були дещо хаотично зазначені у попередньому КПК.

Якщо законодавець закріпив вичерпний перелік джерел доказів, то, логічно, що допустимими будуть докази, отримані саме з вищеперерахованих джерел. Але не обійшлося без нюансів, які слід детальніше дослідити. Розпочнемо з показань. Показання – це відомості, які надаються в усній або письмовій формі під час допиту підозрюваним, обвинуваченим, свідком, потерпілим, експертом щодо відомих їм обставин у кримінальному провадженні, що мають значення для цього кримінального провадження (ст. 95 КПК України). Відповідно до процесуального статусу суб'єкта, показання якого нас цікавлять – давати показання для нього може бути правом або обов'язком. Так, наприклад підозрюваний, обвинувачений мають право